

Олена НОВІКОВА

Universitet Lüdviġa-Maksimiliana, m. Münhen, Nimeččina

e-mail: olena_novikova@yahoo.de

ORCID0000-0002-7810-9853

Україністика в Мюнхені – традиції й нові ідеї

Ukrainian studies in Munich – traditions and new projects

Few people know that one of the prominent centers of Ukrainian studies abroad has been successfully operating in Germany for more than a hundred years, namely the Institute of Slavic Philology of the world-famous Ludwig-Maximilian University in Munich, one of the ten elite universities in Germany. This article discusses the old traditions and new initiatives of the Institute and its partners from Poland and the Ukraine in the study, dissemination and support of the Ukrainian language, literature, culture in Ukraine and abroad.

Keywords: Ukraine, culture, Ukrainian studies, project *Starke Frauen des Mittelalters*

Небагатьом відомо, що у Німеччині вже більше ста років успішно працює один з визначних осередків українознавства за кордоном, а саме Інститут слов'янської філології всесвітньовідомого Мюнхенського Університету Людвіґа-Максиміліана – одного з десяти елітних університетів Німеччини. Про старі традиції й нові ініціативи Інституту та його партнерів з Польщі та України у дослідженні, поширенні та підтримці української мови, літератури, культури в Україні та за її межами йдеться у цій статті.

Ключові слова: Україна, культура, українознавство, проєкт *Сильні жінки Середньовіччя*

Інститут слов'янської філології Мюнхенського Університету Людвіґа-Максиміліана – одного з дев'яти елітних університетів Німеччини, пропонує для німецьких та іноземних студентів т.з. „повну інтегровану славістику”, яка включає всі обов'язкові спеціальності, тобто вивчення усіх слов'янських мов, зокрема і української, тобто ґрунтовну підготовку з мовознавства, літературознавства, а також культурознавства у галузі країнознавства й інтермедіальності. Проте для багатьох маловідомим залишається той факт, що курс української мови, яку на той час називали руською чи русинською, університет вперше запропонував

ще у літньому семестрі 1914 року. На сьогодні Мюнхенська славістика – один із небагатьох вищих навчальних закладів Німеччини, у навчальних програмах і наукових дослідженнях якого, з перших днів його існування, безперервно, вже протягом більше 100 років присутні українська мова, література та культура.

Сторічну традицію українознавства в Німеччині гідно продовжують і підтримують керівництво і викладачі Інституту й сьогодні. На особливу увагу заслуговують, зокрема, започаткована у 2010 році *Щорічна міжнародна науково-практична Інтернет-конференція з україністики „Діалог мов – діалог культур. Україна і світ”*¹ і *Міжнародний центр української мови як іноземної*², який був створений до 25-річчя Незалежності України та встановлення дипломатичних відносин між Україною і Німеччиною. За роки свого існування *Конференція* і *Центр* стали віртуальним мостом, який об’єднує всіх небайдужих і зацікавлених підтримкою й поширенням української мови, літератури і культури в Україні, Європі та інших країнах світу. Вони працюють для тих, хто відкритий до обміну ідеями, до *Діалогу* мов і культур, виконуючи, зокрема, місію активного залучення української науки до загальноєвропейського наукового простору.

Серед останніх реалізованих проєктів Інституту слов’янської філології варто згадати, зокрема, підготовку і публікацію двомовного німецько-англійського збірника праць дослідників-україністів із Німеччини, Польщі, Канади й України *Україна та українська ідентичність у Європі крізь призму мови, літератури, культури*, який широко репрезентує окреслену проблематику, робить її більш зримою на міжнародній арені. Збірник складається з трьох частин, у кожній вчені розглядають різні аспекти проблеми ідентичності. Перша стосується питань ідентичності в літературі і включає праці, пов’язані з історією літератури (А. Малиновський³, Р. Радишевський⁴ та ін.), сучасні проблеми літературознавства (Г. Білик⁵, Г. Горішна⁶, К. Якубовська-

¹ Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik „Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht”, <http://www.ukrainistik-konferenz.slavistik.lmu.de/>, [21.09.2021].

² Internationales Zentrum für Ukrainisch als Fremdsprache, <https://www.ukrainisch-zentrum.slavistik.lmu.de/>, [21.06.2021]

³ A. Malinowski, *Art and spacial dominants of national identity in „Hannusja” by H. F. Kvitka-Osnov’janenko and „The poppy cake seler from Lafertovo” by A. Pohorel’s’kyj* [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, hgg. O. Novikova, O. Pronkevych, L. Rudnyc’kyj, U. Schweizer, Verlag readbox unipress & Open Publishing LMU, München 2017, s. 149-162.

⁴ Radysevskij R., *Ukrainian national identity in the novel „The constellation of a Cygnet” („Suzir’ja lebedja”) by Jurij Kosac* [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, *Op. cit.*, s. 171-181.

⁵ H. Bilyk, *Ukraine literature about Jevromajdan and the Revolution of Dignity* [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, *Op. cit.*, s. 23-31.

⁶ H. Horisna, *The suggestible character of the Dignity Revolution poetry* [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, *Op. cit.*, s. 54-66.

-Кравчик⁷ та ін.) і культури (В. Щегельський⁸, О. Вертій⁹ та ін.). Друга частина видання стосується мовної ідентичності (О. Новікова, У. Штанденко¹⁰, У. Шваєр¹¹ та ін.). У третій розглянуто проблематику історичних питань (О. Лук'яненко¹², М. Штегер¹³).

Варто пригадати низку заходів Інституту та співпрацю у проєкті до Українсько-німецького року мов 2017/2018 *Німецько-українська on-line-база юридичної термінології*¹⁴; Міжнародний семінар *Інтеграція, заснована на знанні: ключові мовні та тематичні питання в дискурсі німецької та української юридичної теорії та практики*¹⁵ за підтримки Баварського академічного центру Центральної, Східної та Південно-Східної Європи (BAUHOST), *Зимову школу з україністики* для німецьких студентів і докторантів, яку в Інституті започатковано 2018 року, та багато інших, зокрема і підготовку та публікацію навчального посібника *Українська мова як іноземна. Підготовка до тесту. Тренувальні завдання. Середній рівень*, який став переможцем обласного конкурсу *Краща Миколаївська книга* у номінації *Краще навчальне видання та підручники* Миколаївської обласної державної адміністрації. Цей посібник підготовлений авторами відповідно до сучасних вимог та досягнень у вивченні та

⁷ K. Jakubowska-Krawczyk, *The proces of the development of Ukrainian national identity and the question about values. The case of Majdan liteature* [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, Op. cit., s. 81-88.

⁸ V. Sechel's'kyj, *Ritual calendar playing practical experience of the Podillja inhabitants: the problem of confrontation, survival and rebirth* [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, Op.cit., s. 197-206.

⁹ O. Vertij, *Dialectics of forming a national fundamental basis of modern Ukrainian ethnology and literary studies* [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, Hgg. O. Novikova, O. Pronkevych, L. Rudnyc'kyj, U. Schweier, Op. cit., s. 243-253.

¹⁰ O. Novikova, U. Stadenko, *Über die Sprachpolitik und die Sprachsituation* [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, Op. cit., s. 271-288.

¹¹ O. Schweier, *Ukainische Identitat und Surzyk – Symbol einer sprachlichen Verunsicherung?* [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, Op. cit., s. 308-331.

¹² O. Lukjanenko, „Render unto Caesar...“ – the ideological experiment oft he totalitarianism in Ukraine [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, Op. cit., s. 380-391.

¹³ M. Stegherr, *Die Ukraine-Krise und die Karpatho-Russinen. Eine slawische Minderheit zwischen Westeuropa, der Ukraine und Russland* [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, Op. cit., s. 392-404.

¹⁴ 1. Das ukrainisch-deutsche Sprachenjahr 2017/2018 an der Slavistik München;

2. *Deutsch-ukrainische juristische Datenbank (JuDUD): Offene Plattform für Juristen und Rechtslinguisten*, <http://rechtsdialog.org/de/> und http://www.ukrainisch-zentrum.slavistik.lmu.de/wp-content/uploads/2018/04/A_on-line_Datenbank_br.pdf

¹⁵ Deutsch-Ukrainische Tagung „Integration durch Wissen in Rechtswissenschaft und -praxis“, https://www.slavistik.uni-muenchen.de/aktuelles/archiv/dt_ukr_tagung_rechtswiss/index.html

викладанні української мови як іноземної¹⁶, він містить 20 розділів із різних тем повсякденного спілкування соціально-побутової та соціально-культурної спрямованості на основі електронних видань сучасної української преси. У кожному з розділів запропоновано тренувальні завдання у тестовій формі з основних видів письмової та усної мовленнєвої діяльності – читання, аудіювання (компакт-диск додається), письма й говоріння, якими має опанувати людина, що вивчає іноземну мову. Тематика та актуальність доцільно дібраних у розділах автентичних текстів відображають сьогодення України, зокрема нові погляди українців на охорону довкілля, розвиток громадянського суспільства, зміни в освіті, медичну реформу, європейську інтеграцію, український бізнес та туризм, розвиток новітніх технологій, нові й старі українські традиції тощо. Різноманітність форм і видів тестових завдань, актуальність запропонованих тем, інформативна насиченість, цікавий країнознавчий матеріал, а головне, спроба авторів створити позитивний імідж України в ньому, може зацікавити всіх, хто вивчає чи викладає українську мову як іноземну або нерідну. Посібник отримав високу оцінку рецензентів і чимало позитивних відгуків, він адресований дорослим, які вивчають українську мову для повсякденного спілкування, і які опановують чи вже опанували середній рівень володіння українською мовою як іноземною чи нерідною. Він стане у нагоді викладачам, студентам та слухачам курсів для удосконалення вже набутих знань з української мови, його можна використовувати для підготовки до іспиту на визначення рівня володіння мовою, для окремих форм контролю з основних видів мовленнєвої діяльності під час навчання, як додатковий матеріал для вивчення окремих розмовних тем соціально-побутової та соціально-культурної спрямованості, а також для самостійної роботи (скрипти текстів для аудіювання і відповіді до завдань додаються) всім тим, хто хоче швидше оволодіти українською як іноземною чи нерідною або вдосконалити її в Україні чи поза її межами, та більше дізнатися про Україну та українців. Рік тому вийшло у світ друге доповнене і виправлене видання посібника.

Щодо співпраці з колегами з інших внз, варто згадати спільну роботу над навчально-дидактичними матеріалами. Поміж іншими, готується до друку підручник для німецькомовних студентів, який сприятиме вивченню не тільки мови, а й культури України – у її минулому й сьогоденні¹⁷. Його побудовано за зразком і на підставі праці, що вийшла друком у 2018 р. у Варшавському університеті – навчального посібника з вивчення культури для польських

¹⁶ ЗЄР (Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти) (нім.: GER (Gemeinsamer europäischer Referenzrahmen für Sprachen); англ.: CEFR (Common European Framework of Reference for Languages)). <https://www.coe.int/en/web/portfolio/the-common-european-framework-of-reference-for-languages-learning-teaching-assessment-cefr->

¹⁷ K. Jakubowska-Krawczyk, O. Novikova, S. Romaniuk, M. Zambrzycka, *Ukrains'ka kul'tura na šoden'*, t. 1, Ludwig-Maximilians-Universität München LMU, München 2021.

студентів філологічних напрямків із вправами з мови¹⁸. Згадані підручники стають унаочненням дослідницьких пошуків і результатів науково-методичних вказівок і рекомендацій закордонних українців¹⁹.

Серед проєктів, які тривають тепер, вартий уваги спільний проєкт Інституту славістики та його партнерів із Німеччини, Польщі й України, зокрема Чорноморського національного університету імені Петра Могили, кафедри україністики Варшавського університету, Національного заповідника Софія Київська, Культурного центру Св. Едігні у м. Пух (Баварія), мерії міста Фюрстенфельдбрук, Союзу українських студентів у Німеччині та ін. *Сильні жінки Середньовіччя та образ нової Європи*.

Як виникла його ідея?

В уяві людини ХХІ століття Середньовіччя постає чимось далеким і майже забутим. Але насправді воно виявляється інтегрованим у сьогодення. Історії людей, які жили в ті далекі часи, продовжують доходити до нас і сьогодні. Опоетизовані і почасти міфологізовані, вони зберігають актуальність унаслідок прихованого в них загальнолюдського сенсу, вічних морально-етичних цінностей.

Саме так відбувається і з образами видатних жінок, які жили багато століть тому. Серед них одне з чільних місць посідає дочка київського князя Ярослава Мудрого Анна, яка стала королевою Франції. Слід пригадати також її доньку, Святу Едігну з невеликого містечка Пух під Мюнхеном і українку Анастасію Лісовську, яка увійшла в історію як Роксолана, дружина османського султана Сулеймана Пишного. Історія зберегла імена багатьох видатних жінок із України, Німеччини, Франції, Англії, Польщі та інших країн Європи. Упродовж останніх десятиліть їхні постаті були не тільки заново відкриті, але й стали невід'ємною частиною сучасних ідеологій і повсякденних практик, які формують образ нової об'єднаної Європи.

Дослідити, як сьогодні осмислюються старі легенди і міфи для формування нової європейської ідентичності, розглянути важливість участі жінок минулого і сучасності в історичному та культурному розвитку Європи для того, щоб зрозуміти, яким чином їхнє життя і діяльність можуть стати прикладом для молодого покоління у розбудові вільної демократичної Європи – такі завдання ставив собі за мету цей проєкт. У його рамках планувалися підготовка і публікація колективної монографії німецькою й англійською мовами доробків учених із України, Німеччини, Польщі на тему *Сильні жінки Середньовіччя та образ нової Європи*, підготовка й публікація на веб-сайті проєкту й у місцевих газетах і журналах

¹⁸ K. Jakubowska-Krawczyk, S. Romaniuk, M. Zambrzycka, *Kul'tura i tradycii ukrainciv: z minulo v sučasnist'*. *Pidručnik iz zavdannâmi*, Warszawa 2018.

¹⁹ I. Kononenko, I. Mytnik, S. Romaniuk, *Cultural Context in Ukrainian Language Teaching in Poland* [v:] „Kwartalnik Neofilologiczny“, 2021, nr 1, s.124-135; K. Jakubowska-Krawczyk, S. Romaniuk, M. Zambrzycka, *Urahuvannâ kul'turoznavčogo naprâmu pri ukladenni pidručnikiv iz ukrains'koï movi âk inozemnoï* [v:] „Mova: klasične – moderne – postmoderne“, 2020, nr 6, s. 171-186.

у рідних країнах студентських досліджень про сильних жінок Європи німецькою, англійською й українською мовами; підготовка студентами у рідних країнах відеокліпів і презентацій про хронологічні й історичні відомості про сильних жінок Європи та їх розміщення на веб-сайті проєкту; інтерв'ю учасниць і учасників проєкту у рідних країнах із видатними жінками сьогодення і публікація на веб-сайті проєкту; підготовка та публікація на веб-сайті проєкту огляду *Сильні жінки на театральній сцені та у кіно*, зокрема, ревію про вистави у рамках фестивалів *Св. Едігна з селища Пух*; обмін студентами і молоддю та інші заходи.

Початок проєкту було заплановано на 20 квітня 2020 року візитом українських і німецьких студентів до парламенту Федеральної землі Баварія та зустріччю з Президентом парламенту пані Ільзе Айгнер – сильною жінкою сьогодення. На жаль, епідеміологічна ситуація перешкодила здійсненню запланованого. Розчарування було великим, проте саме воно змусило всіх учасників і учасниць шукати нові форми для реалізації проєкту. Так виникла ідея не зупинятися, а продовжити роботу над ним в інтерактивному форматі:

– 16 листопада 2020 року у рамках *Міжнародної наукової конференції молодих українців і дослідників слов'янознавства*²⁰, яку успішно організувала і провела кафедра україністики Варшавського університету. Особливу увагу фахівців-україністів привернули дослідження молодих учених про сильних жінок, вибрані напрацювання студентів видано у колективній польсько-українській монографії²¹;

– У рамках *Тижнів України в Баварії*, які щороку проводить Генеральне консульство України у м. Мюнхен разом із Баварською державною канцелярією для репрезентації України в регіоні, 26 листопада 2020 року відбулася відеоконференція *Середньовічні міфи про сильних жінок та образ нової Європи*²² для широкого кола зацікавлених, на якій були представлені результати досліджень українських і німецьких студентів та розвідок німецьких, польських та українських науковців з цієї тематики. Зокрема завідувачка сектору міжнародного співробітництва Національного заповідника Софія Київська, к.і.н. Олена Ясинецька розповіла про маловідомі сторінки життя дочки Ярослава Мудрого – королеви Франції Анни, про пам'ятки культурної спадщини, пов'язані з її фундаційною діяльністю та християнські цінності, сповідувані київською князівною впродовж життя, за свідченням прижиттєвих документів та ін.

– 2021 року у Мюнхені в Університеті Людвіга-Максиміліана вийде друком двомовна німецько-англійська колективна монографія доробків учених із України,

²⁰ *Konferencja Młodych Ukrainistów*, <http://ukraina.uw.edu.pl/node/763>, [20.06.2021].

²¹ *Mova, kul'tura, literatura u spektri sučasnih ukraїnoznavečih doslidžen'*, pod red. K. Jakubowska-Krawczyk, I. Kononenko, S. Romaniuk, Warszawa 2020.

²² Videokonferenz *Starke frauen des Mittelalters und das Bild des neuen Europa*, https://www.slavistik.uni-muenchen.de/aktuelles/archiv/starke_frauen/index.html, [20.06.2021].

Німеччини, Польщі та ін. за редакцією німецьких, польських і українських науковців *Сильні жінки Середньовіччя та образ нової Європи*²³. Робота над проектом триває – її плануємо продовжити під час організації конференцій, зустрічей, студентських і наукових публікацій тощо, звичайно, згідно з доброю традицією, у партнерстві з іншими науково-навчальними осередками.

ЛІТЕРАТУРА / REFERENCES

- Bilyk H., *Ukraine literature about Jevromajdan and the Revolution of Dignity* [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, Hgg. O. Novikova, O. Pronkevych, L. Rudnyc'kyj, U. Schweier, Verlag readbox unipress & Open Publishing LMU, München 2017, s. 23-31.
- Horisna H., *The suggestible character of the Dignity Revolution poetry* [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, Hgg. O. Novikova, O. Pronkevych, L. Rudnyc'kyj, U. Schweier, Verlag readbox unipress & Open Publishing LMU, München 2017, s. 54-66.
- Jahrbücher der Internationalen virtuellen Konferenz der Ukrainistik «Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht»*. Reihe: Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik. Bd. 2011-2020, Hgg. O. Novikova, U. Schweier, Verlag readbox unipress & Open Publishing LMU, München 2011-2020.
- Jakubowska-Krawczyk K., *The proces of the development of Ukrainian national identity and the question about values. The case of Majdan literature* [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, Hgg. O. Novikova, O. Pronkevych, L. Rudnyc'kyj, U. Schweier, Verlag readbox unipress & Open Publishing LMU, München 2017, s. 81-88.
- Jakubowska-Krawczyk K., Novikova O., Romaniuk S., Zambrzycka M., *Ukrains'ka kul'tura na šoden'*, t. 1, Ludwig-Maximilians-Universität München LMU, München 2021.
- Jakubowska-Krawczyk K., Romaniuk S., Zambrzycka M., *Kul'tura i tradiciji ukrainciv: z minulogo v sučasnist'*. *Pidručnik iz zavdannâmi*, Warszawa 2018.
- Kononenko I., Mytnik I., Romaniuk S., *Cultural Context in Ukrainian Language Teaching in Poland* [in:] „Kwartalnik Neofilologiczny“, nr 1, 2021, s. 124-135.
- Lukjanenko O., „Render unto Caesar...“ – *the ideological experiment oft he totalitarianism in Ukraine* [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, Hgg. O. Novikova, O. Pronkevych, L. Rudnyc'kyj, U. Schweier, Verlag readbox unipress & Open Publishing LMU, München 2017, s. 380-391.
- Language in society: semantics, syntax, pragmatics*, Maciuk H., Mytnik I., Novikova O. (ed.), Warszawa-Lwów-Monachium, Lublin 2019.

²³ *Сильні жінки Середньовіччя і образ нової Європи* // *Starke Frauen des Mittelalters und das Bild des neuen Europa*, Hgg. Novikova, O., Pronkevych, O., Romaniuk, S., Schweier, U. München: Verlag readbox unipress & Open Publishing LMU 2021.

- Malinowski A., *Art and spacial dominants of national identity in „Hannusja” by H. F. Kvitka-Osnov’janenko and „The poppy cake seler from Lafertovo” by A. Pohorel’s’kyj* [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, Hgg. O. Novikova, O. Pronkevych, L. Rudnyc’kyj, U. Schweizer, Verlag readbox unipress & Open Publishing LMU, München 2017, s. 149-162.
- Mova, kul'tura, literatura u spektri sučasnih ukraïnoznavčih doslidžen', pod red. K. Jakubowska-Krawczyk, I. Kononenko, S. Romaniuk, Warszawa: UW 2020.
- Novikova O., Tuluzakova O., Shtandenko U., *Ukrayins'ka mova yak inozemna: Pidhotovka do testu. Trenuvai'ni zavdannya. Seredniy riven'. Navchal'nyy posibnyk*, za red. O. Novikovoyi, Mykolayiv 2017.
- Novikova O., Stadenko U., *Über die Sprachpolitik und die Sprachsituation* [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, Hgg. O. Novikova, O. Pronkevych, L. Rudnyc’kyj, U. Schweizer, Verlag readbox unipress & Open Publishing LMU, München 2017, s. 271-288.
- Radysevskiy R., *Ukrainian national identity in the novel „The constellation of a Cygnet” („Suzir’ja lebedja’) by Jurij Kosac* [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, Hgg. O. Novikova, O. Pronkevych, L. Rudnyc’kyj, U. Schweizer, Verlag readbox unipress & Open Publishing LMU, München 2017, s. 171-181.
- Scehel’s’kyj V., *Ritual calendar playing practical experience of the Podillja inhabitants: the problem of confrontation, survival and rebirth* [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, Hgg. O. Novikova, O. Pronkevych, L. Rudnyc’kyj, U. Schweizer, Verlag readbox unipress & Open Publishing LMU, München 2017, s. 197-206.
- Starke *Frauen des Mittelalters und das Bild des neuen Europa*, Hgg. O. Novikova, O. Pronkevych, S. Romaniuk, U. Schweizer, Verlag readbox unipress & Open Publishing LMU, München 2021.
- Schweier U., *Ukrainische Identität und Surzyk – Symbol einer sprachlichen Verunsicherung?* [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, Hgg. O. Novikova, O. Pronkevych, L. Rudnyc’kyj, U. Schweizer, Verlag readbox unipress & Open Publishing LMU, München 2017, s. 308-331.
- Stegherr M., *Die Ukraine-Krise und die Karpatho-Russinen. Eine slawische Minderheit zwischen Westeuropa, der Ukraine und Russland* [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, Hgg. O. Novikova, O. Pronkevych, L. Rudnyc’kyj, U. Schweizer, Verlag readbox unipress & Open Publishing LMU, München 2017, s. 392-404.
- Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, Hgg. O. Novikova, O. Pronkevych, L. Rudnyc’kyj, U. Schweizer, Verlag readbox unipress & Open Publishing LMU, München 2017.
- Vertij O., *Dialectics of forming a national fundamental basis of modern Ukrainian ethnology and literary studies* [v:] *Ukraine und ukrainische Identität in Europa: Beiträge zur Standortbestimmung aus/durch Sprache, Literatur, Kultur*, Hgg. O. Novikova,

O. Pronkevych, L. Rudnyc'kyj, U. Schweier, Verlag readbox unipress & Open Publishing LMU, München 2017, s. 243-253.

Zambrzycka M., Romaniuk S., Jakubowska-Krawczyk K., *Urahuvannâ kul'turoznavčogo naprâmu pri ukladennî pidručnikiv iz ukraiïns'koï movi âk inozemnoï* [v:] „Mova: klasične – moderne – postmoderne”, 2020, nr 6, s. 171-186.

zgłoszenie artykułu: 13 lutego 2021

przyjęcie artykułu do druku: 20 czerwca 2021